

संस्कृत सामान्यम् ।

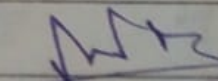
उपशास्त्री १

25-09-2020

अधिकार्यचरम् ।

हिन्दीभाषाधामनुवार्द कुरुत ।

प्रजातन्त्रं संसारे सर्वेषु राजपद्धतियु उत्तमं कथ्यते ।
यद्यपि जगति शासनरूपानि रूपाणि प्रचलितानि
सन्ति तथापि राजतन्त्रं, गणतन्त्रं, शैतिकतन्त्रम्, अचिनायक-
तन्त्रं, साम्प्रदायिकतन्त्रम् इवम् सर्वेषु शासनरूपानि
अतीत्य प्रजातन्त्रं सर्वोपरि विशिष्टम् । अस्मिन्नेव
शासनतन्त्रे प्रजाः शासनकार्येषु प्रत्यक्षमुत्तरदायित्वं
उहन्ति । मतदानप्रणाल्यां शासनव्यवस्थां स्वीकर्तुम्
अस्वीकर्तुं चाधिकारः तासां भवति । अस्माकं देशे
भारतवर्षे इमामेव व्यवस्थां सर्वे राष्ट्रसेवकाः प्रचारिताः ।
१९५७ ईश्वीये आङ्ग्लशासनात् स्वतन्त्रे जाते भारतवर्षे
महात्मा गांधी महाभागस्य संरक्षणे पंडित जवाहरलालनेहरु -
महोदयस्य नेतृत्वे अस्माकं देशे प्रजातन्त्रस्य स्थापना
बभूव । भारतवर्षस्य जनता पंडितनेहरुमहोदयं प्रथम -
प्रधानमंत्रिरूपत्वेन तथा डॉ० राजेन्द्रप्रसाद महाभागं
प्रथमराष्ट्रपतिरूपत्वेन स्वीकृतवान् ।

25-09-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (सं प्राचार्य)।
रा० उ० सं० महावि० सुश्रवसेना, पूर्णिया।

संस्कृतसामान्यम् ।

उपशास्त्री II

25-09-2020

अनिवार्यपत्रम् ।

धातु रूपाणि

√ कृ - (करना), उभयपदी, परस्मैपदरूपम् ।

लकार - पुरुष	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र० पु० -	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति
म० पु० -	करोषि	कुरुथः	कुरुथ
उ० पु० -	करोमि	कुरुवः	कुर्मः

लोट्			
प्र० पु० -	करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु
म० पु० -	कुरु	कुरुतम्	कुरुत
उ० पु० -	करवाणि	करवाव	करवाम

लङ्			
प्र० पु०	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्
म० पु०	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत
उ० पु०	अकुर्वम्	अकुर्व	अकुर्म

विधिलिङ्गम्			
प्र० पु०	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः
म० पु०	कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात
उ० पु०	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम

लृट्			
प्र० पु०	करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति
म० पु०	करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ
उ० पु०	करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः

डॉ० निर्मल कुमार झा, (रा० प्राचार्य)
रा० उ० टी० महावि० सुखसेना, पूर्णिया

अत्यष्टिः → यह वृत्त (द्वन्द्व) सत्रह (17) अक्षरों (वर्णों) का समूह प्रत्येक पाद (चरण) में लिख होता है। इसी द्वन्द्व के अन्तर्गत शिखरिणी, पृथ्वी, हरिणी, मन्दाक्रान्ता आदि द्वन्द्व आते हैं। प्रत्येक चरण के अन्त में अन्तिम दो अक्षर लघु, गुरु के क्रम में होता है।

शिखरिणी → "रसे रवेरिद्वन्ता यमनसमलागः शिखरिणी ।"
शिखरिणी द्वन्द्व में दः तथा ग्यारह वर्णों पर लति होती है। प्रत्येक चरण में वर्णों का क्रम इस प्रकार होता है →

<u>य ग ण</u>	<u>म ग ण</u>	<u>न ग ण</u>	<u>स ग ण</u>	<u>म ग ण</u>	<u>लघु</u>	<u>गुरु</u>
। ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ	। । ।	। । ऽ	ऽ । ।	।	ऽ
य दा लो	के लू क्षमं	त्र जति	स ह सा	त द्विपु	ल तां	
य द द्वा	विच्छिन्नं	भवति	कृतस	न्या नमि	व त्त् ।	
प्र कृ त्वा	य द् वक्रं	त द पि	स म रे	खं न य	न योः	
न मे दू रे	किञ्चिच्छणम	पि न पा	श्वे र थ	ज वात् ॥		

"यदालोके लूक्षमं त्रजति सहसा तद्विपुलतां
यदद्वा विच्छिन्नं भवति कृतसन्धानमिव तत् ।
प्रकृत्या यद् वक्रं तदपि समरेखं नयनयोः
न मे दूरे किञ्चिच्छणमपि न पार्श्वे रथजवात् ॥"

कासिदास / अभिज्ञानशाकुन्तलम् - 1 / 9

25-09-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (सं० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ